

NOGLE BEMÆRKNINGER TIL „AF ET FORHENVÆRENDE MONOPOLS SAGA“

Af direktør *Claus Sørensen*, Esbjerg

I en artikel af direktør Ebbe Groes („Grønland“ 1956, p. 121) med ovenstående titel hedder det side 139: „Op til 1951 indhandledes ingen havkat“.

Dette er ikke helt korrekt, og jeg vil gerne tage udtalelsen som udgangspunkt for enkelte bemærkninger til artiklen, idet jeg skal oplyse, at i den produktion af frosne, grønlandske fiskevarer, som A/S Det grønlandske fiskeri-kompagni som den første påbegyndte allerede i 1948 på m/s „Greenland“, og som i de efterfølgende år udvidedes med produktion i Tovkussak, Sukkertoppen, Egedesminde og Christianshåb, indgik i 1948 fangst og produktion af havkatfilet og i de følgende år tillige indhandling af havkat til filetframstilling. I 1948 produceredes 11.000 kg frosset havkatfilet, i 1949 det samme kvantum, i 1950 16.000 kg og i 1951 54.000 kg.

Der levnes jo ikke det private initiativ megen ære, men jeg vil dog gerne gøre opmærksom på, at det var Det grønlandske fiskeri-kompagni, som indførte og organiserede frysning af fiskeprodukter i Grønland, ligesom det var fiskeri-kompagniet, der foretog eksporten, herunder også til USA. Allerede i 1951 - efter kun 3 års virke i Grønland - kunne fiskeri-kompagniet fremvise en betydelig produktion af frosne fiskevarer, og i det efterfølgende år gik produktionen yderligere op, jfv. hosstående oversigt.

	1951	1952
Frosset helleflynder . . .	167.000 kg	113.000 kg
Frosset havkatfilet . . .	54.000 kg	229.000 kg
Frosset torskefilet	213.000 kg	364.000 kg
Frosset hellefisk	28.000 kg	29.000 kg
Frosset laksørred	9.000 kg	13.000 kg
Frosset rødfiskfilet . . .	6.000 kg	0 kg
Frosne rejer	10.000 kg	4.000 kg
	ialt 487.000 kg	752.000 kg

Man vil se, at fiskesorter såsom helleflynder og havkat, der tidligere ikke kunne tilvirkes til eksport og derfor heller ikke havde nogen særlig værdi, nu i kraft af frysetekniken var blevet en værdifuld eksportvare, idet disse sorter blev solgt i USA til gode priser.

Samtidig med at fiskeri-kompagniet viste, at det havde formået at organisere og opbygge en for Grønland helt ny, betydningsfuld produktion under særdeles brydsomme forhold, indtrådte der for selskabet økonomiske vanskeligheder, som på det pågældende tidspunkt gjorde det afhængig af støtte fra anden side. Såfremt fiskeri-kompagniet på dette tidspunkt havde fået blot nogen støtte udefra, er det min overbevisning, at det meget snart ville være kommet på fode. Det viste sig allerede så tidligt som det følgende år, at driftsresultatet ændredes afgørende, da den urentable del af produktionen var blevet skåret væk, idet 1952 kunne fremvise et overskud.

Men desværre var der stærke kræfter, som hellere så en statssocialisering af fiskeri-kompagniets anlæg, end at fiskerikompagniet blev i stand til at fortsætte den virksomhed, som det havde påbegyndt og ført frem til et betydningsfuldt niveau. De, der mener, at privat initiativ og driftsledelse er mere effektivt og gavnligt end statssocialisme, har grund til at beklage, at fiskeri-kompagniet måtte sænke flaget over sine produktionsanlæg i Grønland i 1951. Det er en kendsgerning, at fiskeproduktionen er stagneret i Grønland de sidste 5 år - bortset fra den af fiskeri-kompagniet skabte tilvirkning af havkatfilet. Men forholdet er jo også det, at de for udfoldelse af privat initiativ gældende lovbestemmelser og andre bestemmelser er af en sådan art, at det er meget vanskeligt for danske erhvervsinteresser at komme til at øve en indsats på Grønland, når bortses fra detailhandel, håndværk o. l. Derfor findes der i dag ikke nogen betydelig dansk, privat erhvervsvirksomhed i Vestgrønland, og derfor er det også i nogen grad misvisende, når direktør Ebbe Groes taler om Den kgl. grønlandske Handel som et forhenværende monopol.

Man vil sikkert undre sig over denne udtalelse og henvise til direktør Groes artikel, hvorefter man netop må få det indtryk, at grønlandskommissionens ønske om, at dansk, privat initiativ skulle have adgang til at udøve en indsats på Grønland er imødekommet i fuldt omfang. Dette er imidlertid ikke tilfældet, og jeg skal - uden her at gå i detaljer - nævne, hvad det i virkeligheden er, der først og fremmest bevirker, at dansk privat virksomhed holder sig tilbage fra at gøre en indsats i produktionslivet i Grønland.

Lad os tage et eksempel og sætte, at jeg ønsker at åbne en afdeling af min virksomhed i Grønland. Dette kan jeg imidlertid ikke gøre, medmindre jeg bosætter mig i Grønland, thi bosættelse er en betingelse for, at et personligt ansvarligt firma kan udøve erhvervsvirksomhed deroppe. Sålænge denne betingelse består,

synes jeg ikke, man skal ironisere over manglende udfoldelse af dansk privat initiativ, for man skal ikke med rette forvente, at aktive danske erhvervsfolk, der disponerer over kapital, skal opgive deres forretning hernede og tage bopæl i Grønland. Kunne derimod en virksomhed i Grønland drives *fra* Danmark, ville sagen være en helt anden, og jeg kan ikke se, hvorfor dette ikke burde være tilladt.

Nu kunne man tænke sig, at jeg startede et aktieselskab til at drive den pågældende virksomhed i Grønland. Her kræver imidlertid loven (af 27/5 1950), at alle direktørerne og flertallet af bestyrelsesmedlemmerne er fast bosiddende i Grønland, således at situationen i realiteten bliver som ovenfor omtalt. Ganske vist er der mulighed for dispensation fra bopælskravet, men da kun på statsadministrationens *vilkår*.

Hertil kommer imidlertid et andet forhold, som yderligere er en væsentlig hindring, når talen er om erhvervsvirksomhed, der frembringer eksport fra Grønland, og det er naturligvis kun sådan virksomhed, der er af interesse, idet jeg ser bort fra detailhandel, håndværk o. l. Forholdet er nemlig det, at Den kgl. grønlandske Handel i realiteten stadig har et fuldstændigt monopol på eksporten. De varer, som en grønlandsk erhvervsvirksomhed fremstiller til eksport, skal eksporteres gennem Handelen. Der er ganske vist en mulighed for, at virksomheden selv kan eksportere, men da kun på de *vilkår*, som Handelen fastsætter.

Hvad specielt angår udsendelse af fiskefartøjer til fiskeri ved Grønlands kyst, er forholdet det, at rederen i henhold til loven af 27/5 1950 om udøvelse af erhverv i Grønland skal søge grønlandsadministrationen om tilladelse hertil, og administrationen fastsætter da de nærmere *vilkår* for tilladelsen. Om disse skal nævnes, at tilladelsen kun gælder for et år, at store områder af søterritoriet er lukket, og at - så utroligt det lyder - der til den grønlandske konjunkturudligningsfond skal betales en afgift af hvert kilo fisk, der fanges, såfremt blot nogen del af fangsten hidrører fra søterritoriet. Hvis hele fangsten er fanget på det åbne hav, skal der alligevel betales afgift, såfremt fangsten helt eller delvis omlades på sø- eller landterritoriet. Denne afgiftsbestemmelse er ganske utålelig, thi konjunkturudligningsfondens formål angives at være ydelse af støtte til grønlandske virksomheder i en såkaldt lavkonjunktur, hvad så siden dette er. Men en dansk fiskebåd er ikke nogen grønlandsk virksomhed, den køber ikke sin fisk hos grønlandske producenter, og den vil derfor aldrig nogen sinde kunne falde ind under konjunkturudligningsfonden, hvis denne eventuelt skulle udbetale midler. Derfor er det også helt urimeligt, at loven har fået en sådan formulering, at der i et tilfælde som det nævnte skal indbetales til fonden. - Det er ganske karakteristisk, at medens et dansk fiskefartøj skal svare afgift for at få lov til at fiske ved Grønland, får norske fiskere et betydeligt pristillæg, vistnok ca. 18 øre pr. kg saltfisk, for fangst hidrørende fra grønlandske farvande.

Ovenstående eksempler indeholder essensen af de bestemmelser, som standser den, der har lyst til at investere arbejde og kapital i grønlandsk eksportvirksomhed. Private erhvervsdrivende, der er vant til at arbejde og handle på egen risiko - og fortjenstmulighed, er ikke interesseret i al denne „vilkårlighed“, som giver embedsmændene beføjelser til at udøve en magt, der er uforenelig med principperne for fri erhvervsudøvelse. Hvor stor „vilkårligheden“ bliver, afhænger ganske vist i høj grad af den personlige indstilling, som specielt Handelens chef har, men dette i sig selv føles af de fleste erhvervsfolk som et ret utåleligt forhold.

Det er ikke tilstrækkeligt at ironisere over udeblivelse af dansk, privat virksomhed i Grønland. Man burde hellere gøre noget for at søge ændret de lovbestemmelser, som holder privatinitiativet borte. Udenfor en snæver kreds kendes disse lovbestemmelser ikke. Den enkelte, der løber panden imod, føler det håbløse i at søge bestemmelserne ændret. Han står alene overfor en kompakt mur, og derfor burde de private erhvervsfolk, der er interesseret i at skabe erhvervsvirksomhed i Grønland, forlængst være søgt sammen for at kunne tale med vægt.

Hvis disse linjer kunne medvirke til en ændring af lovbestemmelserne om udøvelse af privat erhvervsvirksomhed, herunder eksport, i Grønland, ville de ikke være skrevet forgæves.